

*Esteban Zazpi de Vascos y Aitzgorri**

Inka románcok

1781 májusában, José Gabriel Tupac Amarut, a legnagyobb indián szabadságharc vezetőjét, két fiát és feleségét Cuzco főterén borzalmas ceremóniák között kivégezték. Miután megkínozták, négy végtagját négy csődörrel tépették szét Peru négy égtája felé. Az egyik ló gyeplőjét én tartottam. Az ostort nem. Akkor végképp megváltozott az életem. A fehér ember örökre leszerepelt előttem. Azt a mészárlást, azt a napot nem tudom feledni soha. Szégyenemben és undoromban először halálra akartam inni magam, de mindent kihánytam. Másnap határoztam el, hogy végképp megszököm a hadseregből, nem szolgálom többé a spanyol királyt és birodalmát. Jó néhány éven keresztül az Apurimac zezzugos völgyeiben, illetve a Vilcabamba hegyei között bujdokoltam, rejtőztem. Szerencsémre az őslakosok egy idő után megismertek, befogadtak, segítettek, szóltak, ha keresett a járőr. Sikerült elvegyülnöm közöttük, hozzájuk füstösödnöm. Valamennyire nyelvüket is megtanultam. Dalaikból többet átültettem spanyolra. Legnagyobb hatással történelmük és szájhagyományként terjedő történeteik voltak rám. Ezek ihlettek az *Inka románcok* megírására. Tupac Amaru történetéből époszt akartam írni, de csak töredékeket sikerült papírra vetni. Az eposzhoz nyugalmasabb élet kellett volna, nem ide-oda csámborgás, bujkálás, fehércselédek után való kujtorlás. De az ülepem sem bírta az egy helyben való hosszás megtelepedést. Egyszer ki akartam nyomtatni ezeket a románcokat, de spórolt pénzemet egy kártyacsatában elvesztettem. Többé nem sikerült annyi pénzt összegyűjteni.

* Fordítói megjegyzés: Hányódásai során, többszörös szökevény volta miatt, szerzőnk számos álnevet használt. Hol Esteban Pródigo de Aitzgorri, hol Esteban Vascos y Aitzgorri, hol Esteban Zazpi de la Aitzgorri néven szignálta írásait. Máskor csak annyit firkantott alá, hogy Aitzgorri, Zazpi, Don Esteban vagy Pródigo. A fordító a kezdetekben azt hitte, hogy más szerzőkről van szó, de a kézzel írt szövegek grafológiai vizsgálata egyértelművé tette, hogy szerzőjük egy és ugyanaz. A pródigo szó tékozlót jelent, nincs különösebb relevanciája, de az Aitzgorri melléknév kétségek nélkül megerősíti szerzőnk baszk származását, hisz az Aitzgorri a Baszk-hegység egyik vonulatának az elnevezése. Ez azt is valószínűsíti, hogy ennek környékéről származott. Élete alkonyán szerzett műveit már végérvényesen Esteban Zazpi de Vascos y Aitzgorri néven jegyezte. Sajnos, az *Inka románcok* legtöbbikének kézírata (50-nél is többet írt) szinte egészében olvashatatlanul, rekonstruálhatatlanul került a fordító kezébe. Az is bizonyos, hogy nemcsak az 1781 utáni bujkálásai alatti években, hanem szinte élete végéig írta ezeket a románcokat.

A részeg románca

Ősz volt, tele mélabúval,
árva férfi ült magában,
szédítette magát rummal
a kihalt pincekocsmában.

Éjfél üt a toronyóra,
jöjjön még egy rum a rumra,
könnyebb lehullni a porba:
jöjjön még egy rum a rumra.

„Arany rumra még egy rundra,
hívj meg engem is, te gringó,
hívj meg páros mélabúra,
árvább vagyok, mint egy ringyó.”

Nádszálkarcsú indiánlány
vérvörös selyemruhában,
táncol a szenyór asztalán,
sárga virág leng hajában.

„Te vagy a halál virága,
jöjjön még egy rum a rumra,
inka utcák utcalánya,
kérjél még rumot a rumra.”

Ősz volt, hóval harmatozott,
kocsmasarak falócáján,
vörös s fehér acsarkodott,
vér serkent már a lány száján,

sikongott, mint a hermelin,
tépte, marta, körbefonta,
a dérütött szenyór kezét
ágyéka tüzére vonta.

„Úgy szeretlek, mint apámat,
jöjjön még egy rum a rumra,
megtaláljuk sivár házad,
csak még jöjjön rum a rumra.”

Hull az ősznek rézlevele,
részeg férfit vonzol a lány,

szél söpri az utcát vele:
„Sárga virág, ó, te szent láng,

ragyogd be a füledt szobát,
a padlóra vetett ágyat,
tépj le inget, vörös szoknyát,
hétszer töltsd be égő vágyad,

táncolj, inogj, mint egy kígyó,
jöhet még egy rund a rumra,
téged álmodik a gringó,
holnap légy leszel a rumban.”

Hónapos szoba padlóján,
mint kik túlvilágra mennek
dérherceg és indiánlány
évszázadig szeretkeznek.

Ősz van, másnap, mélabúval,
mintha százéves magányban,
pusztítja magát a rummal,
ül a férfi egymagában.

Delet üt a toronyóra,
jöhet még egy rum a rumra,
semmivé lettem, szenyóra,
hozzon még rumot a rumra.

Kilúgozva ül a férfi,
magába néz, éjszakába,
nem emlékszik, bárki kérdi,
sem a vágyra, sem a lányra.

Tandalóra

Harmadnapja csak bolyongok,
éhesen, szomjan, rongyosan,
napról napra jön a halál,
az életem is elrohan,
keresem, kit hón szerettem,
gyöngy mesztic lány Tandalóra,
a helytartó guvaadt szeme
a házába parancsolta...

Éjt-nap járom most az utcát,
mintha lennék kiveret kutya,
kerülöm a haciendát,
futok, ha dördül a puska...
Ömlik a bor, szól a zene,
dózsöl a dög corregidor*,
az asztalon táncol a lány,
ostor a korrepetitor...
Tandalóra, fogyó Holdam,
bronz bőrödről hull a ruha,
tudom, nem lesz visszatérted,
egyre sötétebb az utca...
Koromsűrű éjszakában
árva gitár peng borongva,
franciaágy hóhavasán
vele zokog Tandalóra...

* kormányzó

A bujdosó románca

Sziklák között, hórögökön
kóborolok, kiveret kutya,
barlang-mélyre rejtőzködöm,
szemem soha nincs lehunyva.
Bokrok alatt éjszakázom,
onnan lesem a külvárost,
senki sem áll a tornácon,
honnán egyszer talán látott...
Nincsen kardom, se pisztolyom,
a ruhám rongy, szétnyűtt cafrang,
fegyverem a vándorbotom,
büszkeségem senki maradt,
bejártam a fél világot,
mintha űzött lettem volna,
holdkóros, ki álmot látott
s étke volt a belladonna...
Nem látlak én immár szépnek,
csak egy elmosódott foltnak,
aki mögött üszkők égnek,
általam maradsz meg holtnak,
donna, donnám, kár volt minden,
sosem voltál szenyorita,

*kit megláttam, akit hittem,
kár volt értünk, szép bestia...*

A sebesült románca

*Bambusz-karcsú, rézből zúzott
őzgidácska inka lány,
ében hajam földig hullott,
titok voltam és talány,
addig, amíg egy éjszaka
ajtómra hullt egy spanyol,
véres-forró ájulatba'
azt hörögte: meglakolt.*

*Bevonszoltam a lakomba,
reám csukta a szemét,
lecsupaszítottam lopva
teste minden rejtekét,
kenegettem lámazsíros
fehér gyolccsal sok sebét...
Az arca láng volt, tűzpiros,
napokig félrebeszél,
álló hétig hideg rázta,
hívta, kérte istenét,
úgy reszketett, mint egy árva,
nem engedtem el kezét.*

*Takarója alá bújtam,
mint mélyre a gyöngyhalász,
ha sóhajtott, véle múltam,
rám is átragadt a láz.
Lassú volt a gyógyulása,
titok marad és talány,
mint foganta tűzmagába
egy ártatlan inkalány.*

A fehér asszony románca

*Rajtam kacagnak az egek,
fölszarvazott a fogyó Hold,
mintha tudná, hogy e földön
a gyász s a bánat rám omolt.*

*bűbájos évszak.
Akár egy királylány,
úgy szállt alá az Andokból,
a lebegő kurtizán,
mesebeli Isabel Ompol,
Isabel Ompol...
Egy tartomány imádta,
csodálta, lábánál hódolt,
most számárvonta kordén,
csűrhe közt viszi a cohors,
viszi a cohors...*

*Helytartók, kapitányok,
grandok, szenyorok imádták
barna bőre bársonyát,
lesték, esdekelték ágyát,
lesték az ágyát.
Drágakővel, arannyal
halmozták vöröslő házáat,
ablaka alatt vágytól
fülledt, forró szerenádnak szállt,
kék szerenádnak szállt...*

*Körötte most csőcselék
rivalg, a fajtalan tömeg
irigyen hörgi körül,
zuhog rá ocsmányos szöveg,
kocsmáros szöveg
aki imádta, az vet
rá sarat, elsőként követ,
liheg a hóhér felé:
gyakd meg s csak azután öld meg,
gyakd meg és öld meg!*

*Bocsánat nincsen, bosszút
áll a dölyf, fölötted trónolt,
a kegyelem sátáné,
te drága, Isabel Ompol,
Isabel Ompol.
Kockázott a hatalom,
kártyáknak lettél a tétje,
egyedül csak te tudtad,
mint lesz a játszmának vége,
a játszma vége:*

*legyen bár délceg legény
s nyertes: nem ússza meg élve,
örökre meggyalázott
a hódító kevélysége,
a dölyfössége...*

*Sárarany markolata,
három éle van a tőrnek,
háromszor hármat villan,
járja szívét a testőrnek
éle a tőrnek...*

*Büszkébb nála csak te vagy,
pedig jó volt szeretőnek,
vértől habzó fehér gyolcs
borul reá szemfedőnek,
gyász-lepedőnek.*

*Mondj egy imát érte,
tavasz, te éteri évszak,
Isabel Ompolt várja
ébenből ácsolt a vérpad,
ében a vérpad.*

*Háromszor sújt nyakára
a hóhér.*

*Királyi bért kap.
Királyi vért kap.*

Ferenczes István átköltései